

Victor Pickard. *America's Battle for Media Democracy – The Triumph of Corporate Libertarianism and the Future of Media Reform.* Cambridge University Press, prvo izdanje, 2014., 259 str.

Knjiga Victora Prickarda *Američka bitka za demokraciju u medijima – trijumf korporacijskoga libertarijanizma i budućnost reforme medija* bavi se pitanjem medijske demokracije u Sjedinjenim Američkim Državama, a autor u njoj kritizira suvremenu američku medijsku politiku koja je dopustila pretjeranu komercijalizaciju sadržaja i dovela do trivijalizacije civilnoga dijaloga. Izvorište takva stanja autor vidi u neuspjeloj reformi radija tijekom četrdesetih godina prošloga stoljeća – unatoč brojnim mjerama koje su poduzete kako bi se bolje nadzirao program te potaknulo emitiranje javnih sadržaja, mediji i vlasti nisu se uspjeli oduprijeti utjecaju velikih korporacija „koje su nakon Drugoga svjetskog rata pripremale teren za svoje visokoprofitne marže“¹.

U okviru prve temeljite i dobro dokumentirane analize američkih poslijeratnih društveno-političkih zbivanja autor nastoji rasvijetliti razloge zbog

kojih u SAD-u, u usporedbi s drugim demokratskim zemljama, još uvijek postoji veoma malo propisa kojima se određuju javne zadaće medija, upozoriti na pogubnost premoćnoga utjecaja korporacija na medijski sadržaj te stvaranja monopola i oligopola, osobito u ozračju razvoja novih digitalnih medija i sveprožimajućega interneta, te predložiti mjere za obnovu medija na temelju medijske reforme utemeljene na stvarnim demokratskim načelima za digitalno doba. Autor smatra da su promjene danas nužne i moguće te da snažniji nadzor nad medijima i sankcije iz četrdesetih godina, koje nikad nisu u cijelosti zaživjele, treba suprotstaviti današnjim monopolističkim i profitno vođenim medijima, ali i pružateljima usluga širokopojasnoga interneta.

Victor Pickard doktorirao je na Institutu za komunikacijska istraživanja Sveučilišta u Illinoisu, a radi kao docent na Školi za komunikacije Annenberg pri Sveučilištu u Pennsylvaniji. Iako spada među novije autore koji se bave temom medijske politike, ame-

¹ Navode preveo autor prikaza.

ričkoj javnosti poznat je po istraživanjima američkoga i svjetskoga medijskog aktivizma, teorija o demokraciji te komunikacijskih politika.

Knjiga *Američka bitka za demokraciju u medijima – trijumf korporacijskoga libertarijanizma i budućnost reforme medija* podijeljena je u sedam poglavlja, napisana je jasno i pregledno, a nakon objave američkoga izdanja u listopadu 2014. autor prima pozive za brojna gostovanja i predstavljanja diljem SAD-a. Riječ je o djelu koje je vrijedan doprinos literaturi o medijskoj demokraciji u svijetu, a korisno je studentima, novinarima, medijskim stručnjacima, ali i politolozima, građanskim aktivistima i svima koji žele bolje razumjeti normativne temelje današnjih američkih medija te reformske izazove koji su nužni za njihov povratak izvornim demokratskim načelima i temeljnom razlogu njihova postojanja, službenju napretku društva i općemu dobru.

U prvome poglavlju *Pobuna protiv radija* Victor Pickard detaljno opisuje uspon i pad zaboravljenoga pokreta za medijsku reformu koji je ujedinio medije, vlast i akademsku zajednicu, pa čak i neke korporacijske čelnike, u želji da se spriječi komercijalizacija radija koji je u četrdesetim godinama prošloga stoljeća bio nadmoćan komunikacijski medij prisutan u milijunima kućanstava. „Iako je bio prihvaćen i rado slušan, pritužbe nisu bile rijetkost, osobito na račun pretjerane komercijalizacije sadržaja. Pri-

stup izboru kvalitetnih programa nije uvijek bio moguć, osobito u ruralnim područjima. Zabrinutost zbog pretjeranoga broja reklama i toga što radio nije u potpunosti ispunjavao svoju temeljnu demokratsku ulogu medija dovela je do zahtjeva za intervencijom države.“ Za razliku od Europe, u kojoj se radio razvijao kao javni servis u službi građana, u Sjedinjenim Američkim Državama on je zasnovan na komercijalnim osnovama te se već tridesetih godina prošloga stoljeća počela razvijati rasprava o tome treba li se on baviti i pitanjima od javnoga interesa ili mu je temeljna zadaća stvaranje profita. Komercijalni sadržaji, trivijalizacija stvarnosti, česti rasistički ispadi, sve što se poslije zamjeralo televiziji i internetu, stizalo je kao kritika radiju u SAD-u. Rasprava o tome treba li korporacijsko-libertarijanistički medijski model zamijeniti socijalno-demokratskim modelom, koji bi podrazumijevao da mediji, vlasti i publika zajednički sudjeluju u nadzoru nad medijima i sadržajima u njima, početkom četrdesetih postala je toliko glasna da je pokrenula intervenciju države.

U naredna tri poglavlja, *Progresivni osvrt na Savezno vijeće za komunikacije*, *Bitka Plave knjige* i *Korijeni doktrine o pravičnosti*, autor detaljno opisuje što je učinjeno za reformu medija. Među najznačajnijim potezima navodi mjere Saveznoga vijeća za komunikacije za sprečavanje monopola i oligopola jer je koncentracija

radijskih postaja već sredinom tridesetih stvorila nekoliko velikih i utjecajnih mreža (NBC, Columbia, ABC itd.); Plavu knjigu, najradikalniji potez Saveznoga vijeća za komunikacije kojim se radijskim nakladnicima zadovoljavanjem zahtjeva od javnoga interesa uvjetovalo zadržavanje licencije za emitiranje; doktrinu Mayflower kojom se predviđala zabrana utjecaja politike na uredništva, te tzv. doktrinu pravičnosti koja je podrazumijevala da radijske postaje samostalno „mogu odabrati programe, uz pružanje razumne prilike da se čuju različita suprotstavljena mišljenja o pitanjima od javnog interesa za zajednicu“. Događaji na društveno-političkoj sceni koji su uslijedili pokazali su da su korporacije deklarativno podržavale načela zastupanja javnoga interesa, ali su reformske poteze uspješno zaustavile.

U poglavlju *Novinarska kriza iz 40-ih godina prošloga stoljeća i rođenje Hutchinsonove komisije* autor podrobnije proširuje priču i na tiskane medije. Iako su u to vrijeme bili u sjeni utjecajnoga radija, zahtjevi za slobodom tiska i odgovornošću koju ona uključuje bili su itekako aktualni. „Hutchinsonovo izvješće postavilo je normative okvire za zahtjeve novinara u demokratskome društvu“, piše Victor Pickard te pojašnjava kako se to izvješće „smatra nacrtom za odgovorno novinarstvo te temeljnim stupom medijske etike“ jer se njime željelo naglasiti da profit ne može i ne smije

biti temeljna svrha postojanja i rada medija.

Iako spomenuto izvješće i slični društveni ugovori nisu uspjeli stvarno zaživjeti, autor u poglavljima *Treba li divove ubiti ili nagovoriti da budu dobri* i *Poslijeratna nagodba za američke medije* dodatno argumentira razloge zašto ih treba danas aktualizirati. „Plava knjiga nije bila radikalna rasprava, ali njezine su implikacije bile veoma smione. Nikada nije dosegla razinu provedive politike. Za razliku od političkih inicijativa toga vremena, poput Hutchinsonove komisije i doktrine pravičnosti, Plava knjiga nije potaknula trajan razgovor čiji bi se odjeci vidjeli u suvremenome političkom diskursu. Iako su obrasci za produljenje dozvola za emitiranje izmijenjeni kako bi bili u skladu s Plavom knjigom, Savezna komisija za komunikacije nije službeno prihvatila njezine preporuke, ali ih nije ni odbacila.“ Autor smatra da je sada vrijeme za ponovno razmatranje tih inicijativa i snažniju intervenciju države, pa i oduzimanje licencija za rad.

Takve prijedloge u poglavlju *Zaključak: Suočavanje tržišnim neuspjehom* obrazlaže kao nužne jer je „budućnost medija digitalna, a mi se kao društvo još uvijek borimo s implikacijama te transformacije“. „Bilo bi vrlo utješno kada problemi povezani s medijskim vlasništvom i obveze pružanja usluga od javnog interesa više ne bi bili važni u doba interneta“, piše autor i ističe kako to zahtijeva

odmak od korporacijskoga libertarijanizma prema okviru koji priznaje ulogu medija u postizanju općega dobra te odmak od prihvaćanja afirmativne uloge vlade u zadovoljavanju komunikacijskih potreba društva – „posebice kada propadanje tržišta medija postaje sve očitije“. Pritom navodi zabrinjavajuće podatke: „Gotovo trećina svih kućanstava u SAD-u još uvijek nema širokopojasni pristup internetu, što je barem djelomice proizročeno visokim troškovima. Čak i oni koji ga imaju dobivaju usluge koje su, u usporedbi s onima na svjetskoj razini, ispodprosječne i skupe. Među vodećim svjetskim demokratski uređenim društvima širokopojasni pristup internetu u Americi sedmi je po skupoci, a tek devetnaesti po brzini. Po prodoru interneta SAD se na međunarodnoj razini nalazi na petnaestome mjestu, nakon nagloga pada tijekom posljednjega desetljeća. Uzmemo li troškove u obzir, SAD zauzima 30. mjesto u skupini od ukupno 33 zemlje, s prosječnom cijenom od 90 dolara mjesečno za brzine veće od 45 Mbps. Prosječan američki korisnik širokopojasnoga pristupa internetu plaća više od 40 dolara mjesečno za 27 Mbps, dok stanovnik Južne Koreje u prosjeku plaća samo djelić te cijene za 70 Mbps. Budući da u SAD-u duopol dominira i tržištem žične tehnologije (Comcast, Time Warner) i tržištem bežične tehnologije (Verizon, AT&T), razumno je pretpostaviti da manjak konkurencije ima važnu ulogu u ovome problemu.“ Victor Pic-

kard time pokazuje kako su nesređeni računi iz 40-ih godina prošloga stoljeća i kriza medija doveli do krize digitalnoga doba te smatra kako „Vlada (SAD-a, op. a.) ima legitimnu dužnost uskočiti tamo gdje tržište nije uspjelo jer SAD, kao razvijena zemlja, daje loš primjer drugima kad je riječ o pristupu internetu, brzini i cijeni“.

Predstavnici različitih sektora podržavaju takve prijedloge, ali i ideju cjelovite reforme medijskoga tržišta, ali malo je vjerojatno da će bitka ovoga puta biti dobivena. Unatoč tomu, Victor Pickard je optimist i piše kako je sadašnje vrijeme trenutak u kojemu treba ispraviti prethodne pogreške i nadglasati moćne korporacije te obraniti profesionalne standarde. „Kao temeljna javna usluga s društvenom koristi koja nadilazi svoj prihod, novinarstvo je dobro. U svojem idealnom obliku služi kao bogat izvor informacija za važna društvena pitanja i suprotstavljeni stražar koji budno pazi na moćnike te forum za različite glasove i stavove.“ No i rasprave o politici tiskanih i elektroničkih medija, koje su 40-ih godina prošloga stoljeća vođene oko sličnih tema i paradigmatičkih pomaka te najvažnije bitke, poput onih povezanih s Plavom knjigom i Hutchinsovom komisijom, pokazale su iznimnu sličnost i suglasnost oko ključnih stvari – komercijalni mediji nisu pružali javne usluge potrebne demokratskomu društvu. Obje su inicijative predložile pozitivne i znatno proširene slobode iz Prvo-

ga amandmana za medijsku publiku, ali su obje istodobno bile suočene i sa sličnim protivljenjem i napadima – izdavača, poslovnih lobista i konzervativnih političara iz obiju glavnih političkih stranaka u SAD-u. Nije jasno kako bi se taj otpor u sadašnjemu trenutku, u kojemu su korporacije i lobisti umreženi na svjetskoj razini,

mogao prevladati. Ono što je jasno jest da budućnost medija nije moguće predvidjeti, a Victor Pickard pritom nas podsjeća na to da bez zdravih i korjenitih promjena demokracija ni u vremenu koje je pred nama neće tako lako položiti ispit iz medija.

Igor Čutuk

Vlasta Ilišin, Anja Gvozdenović i Dunja Potočnik:
Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj,
Zagreb: IDIZ i Centar za demokraciju i pravo
Miko Tripalo, 2015, 304. str.*

Suvremena generacija mladih u Hrvatskoj sazrijeva u turbulentnim društvenim okolnostima. S jedne strane riječ je o društvu čija je demokratska konsolidacija obilježena primjetnim demokratskim deficitima, pri čemu politički procesi i akteri te deficite više produbljuju nego što pridonose njihovu prevladavanju. S druge strane, takvim nepovoljnim tendencijama u novije se doba pridružuju utjecaji višegodišnje krize, koja se nakon gospodarske sfere prelila i u ostala područja društvenoga života. Mladi su pritom onaj segment populacije koji je najizloženiji različitim društvenim utjecajima. Istodobno, opterećeni su trajno prisutnim specifičnim generacijskim problemima koji proizlaze iz

procesa tranzicije iz djetinjstva i mladosti u odraslost. Ispunjenje društvenih očekivanja da će se adekvatno pripremiti za integraciju u svijet odraslih, za mlade postaje osobito zahtjevan zadatak u aktualnim nepovoljnim uvjetima i okolnostima u kojima moraju donositi dalekosežne životne odluke, čije konzekvence sve teže mogu predvidjeti.

Znanstvena istraživanja provedena u tranzicijskoj Hrvatskoj pokazala su da društvene i političke promjene koje su se događale od 1990. godine do danas uglavnom nisu povećale šanse mladih za lakšu društvenu integraciju niti ih potaknule na veće sudjelovanje u društvenom životu zajednice i procesima odlučivanja. Te spoznaje dodatno dobivaju na važnosti uzme li se u obzir da se demokratske vrijednosti i obrasci ponašanja

* uz dopuštenje autorica i izdavača prenosimo Predgovor

razvijaju sudjelovanjem u svakodnevnom životu društva i zajednice kojoj pojedinac pripada. Dugotrajna (samo) marginalizacija mladih otvara niz tema za raspravu, posebice u društvu koje još uvijek prolazi kroz demokratsku transformaciju (konsolidaciju), za kvalitetu koje je nužan demokratski angažman svih građana i aktiviranje njihovih potencijala. U tom je kontekstu osobito važno problematizirati demokratski potencijal mladih, koji je važan resurs kako za bolju sadašnjost tako i za stabilnu budućnost svakog demokratskog društva, pa i hrvatskog.

Znanstvena i stručna rasprava o mladima potrebna je i korisna iz najmanje tri razloga. Prvo, znanstveno verificirani podaci i analize nužna su protuteža često prisutnom javnom diskursu o mladima kao problematičnom segmentu populacije koji u žižu interesa dolazi ponajprije zbog nekih ekscenčnih događaja i pojava. Drugo, znanstveni uvid u društveni status, obrasce ponašanja i vrijednosni sustav mladih omogućuje ne samo spoznaje o glavnim značajkama mlade populacije, nego i o društvu kojega su integralni dio. I treće, budući da su mladi vrlo dinamična društvena skupina, upravo se među njima najprije mogu detektirati novi trendovi koji u pravilu upućuju na smjer i opseg promjena koje će zahvatiti ostale društvene skupine i društvo u cjelini.

Polazeći od dosadašnjih znanstvenih spoznaja o suvremenome hrvatskom društvu i mladima kao njegovu inte-

gralnom dijelu, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo zajednički su organizirali znanstveni skup *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*, koji je održan 23. listopada 2014. godine u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu. Suradnja u organizaciji tog skupa zasniva se na trajnoj znanstvenoistraživačkoj orijentaciji Instituta i stručnom djelovanju Centra u posljednjih desetak godina, usmjerenima na propitivanje uvjeta ekonomskog, socijalnog, kulturnog i političkog razvoja Hrvatske u suvremenom europskom i globalnom okruženju. Znanstveni skup je koncipiran kao propitivanje nekih fenomena i područja u kojima se mogu prepoznati doprinosi i/ili ograničenja u razvoju demokratskih potencijala mladih, od strane domaćih znanstvenika koji se primarno ili jednim dijelom svojega rada bave izučavanjem mladih i različitih dimenzija njihova svakodnevnoga života.

Ovaj zbornik donosi 11 priloga, proizšlih iz izlaganja održanih na znanstvenome skupu. Prva tri priloga posvećena su pitanjima političke kulture i participacije, odnosno političkog i socijalnog povjerenja. Tako **Vlasta Ilišin** u tekstu *Paradoksi demokratskog potencijala suvremene generacije mladih* taj potencijal analizira pomoću relevantnih dimenzija građanske političke kulture kao što su političke vrijednosti, institucionalno povjerenje i politička participacija. Pritom koristi podatke prikupljene u

empirijskim istraživanjima mladih, provedenima tijekom posljednjih petnaest godina u Hrvatskoj. Na osnovi rezultata longitudinalnog praćenja odabranih pokazatelja političke kulture i participacije uočena su neka proturječja, među kojima se osobito ističe opadanje prihvaćanja liberalno-demokratskih vrijednosti i povjerenja u političke institucije, uz istodobni rast političke participacije mladih. Ustanovljeni paradoksi tumače se u kontekstu gospodarske recesije i društvene krize, pri čemu se aktualni trendovi promatraju i kao indikator i kao posljedica neadekvatne političke socijalizacije mladih te slabosti u funkcioniranju političkih institucija i aktera u tranzicijskom i konsolidacijskom razdoblju. **Renata Franc** i **Vanja Međugorac** u prilogu *Mladi i (ne)povjerenje u institucije: moguće odrednice i posljedice* također tematiziraju pitanje institucionalnog povjerenja, no u ovom slučaju u komparativnoj perspektivi. U okviru međunarodnog istraživačkog projekta provedenog u 14 država – uključujući i Hrvatsku – prikupljeni su podaci o razini povjerenja mladih u 13 institucija: od političkih institucija na nacionalnoj, nadnacionalnoj i međunarodnoj razini do udruga. U radu su prezentirani podaci o zastupljenosti (ne) povjerenja mladih u promatrane institucije, s posebnim naglaskom na sličnostima i razlikama u obrascima (ne) povjerenja u različitim zemljama. Osobita pozornost posvećena je korelatima (ne)povjerenja u nacionalni

parlament te Europsku komisiju, pri čemu se dobiveni nalazi komentiraju u kontekstu individualnih i kontekstualnih odrednica i posljedica (ne) povjerenja u institucije među mladima. **Anja Gvozdanić** se u tekstu *Izvori društvenog povjerenja studenata u Hrvatskoj* usredotočila se na socijalno povjerenje, odnosno uopćeno povjerenje koje se odnosi na očekivanje ili uvjerenje da se nepoznati ljudi (odnosno većina članova društva) u socijalnim interakcijama ne namjeravaju ponašati štetno po nas. Pritom naglašava kako je rašireno povjerenje posebno važno za održanje demokracije jer omogućuje postojanje slobodne javne komunikacije, koja podrazumijeva slobodno iznošenje stavova i mišljenja. Autorica je nastojala ustanoviti u kojoj mjeri nastaje društveno povjerenje s obzirom na tri razine – individualnu, socijalnu i institucionalnu – a za analizu je koristila rezultate empirijskog istraživanja studenata sa svih hrvatskih sveučilišta i područja znanosti. U tom smislu ispitivalo se u kojoj je mjeri društveno povjerenje određeno individualnim karakteristikama poput optimizma, zadovoljstva životom te sociodemografskim karakteristikama, potom društvenim angažmanom u obliku socijalnoga kapitala koji podrazumijeva suradničke odnose ostvarene izvan okvira neposredne primarne obitelji te ulogom institucija s obzirom na njihovu pouzdanost odnosno institucionalno povjerenje.

Sljedeća dva priloga bave se odnosom mladih spram povijesti. **Marko Mustapić** u tekstu *Interes za povijest i kultura sjećanja mladih u Zagrebu: „...hmm...povijest...pa zanima me, ali...me i ne zanima...“* naglasak stavlja na „kolektivno sjećanje“, koje se temelji na selektivnom prihvatanju značenja prošlosti iz perspektive sadašnjosti, što znači da se ono stalno reorganizira i prilagođava širim društvenim i političkim promjenama. Pritom se ključnim događajima europske suvremene povijesti smatraju dva svjetska rata, čemu Hrvatska pribraja i Domovinski rat. U radu su izloženi odabrani nalazi istraživanja o kulturi sjećanja mladih Zagrepčana te njihovoj zainteresiranosti za suvremenu povijest, označavanje povijesnih događaja i važnost komemoriranja povijesnih događaja. Ostvareni znanstveni uvidi o konfuznom poznavanju povijesti upozorili su na utjecaj i odgovornost svih socijalizacijskih aktera, posebice u jednom demokratski deficitarnom društvu, i kada je riječ o razvoju kulture sjećanja mladih koja u sebi može nositi velik integrativni, ali i dezintegrativni potencijal za daljnje demokratske procese u hrvatskome društvu. **Nebojša Blanuša** u prilogu *Drugi svjetski rat kao transgeneracijska trauma: sablasti prošlosti među mladima u Hrvatskoj* definira transgeneracijsku političku traumu kao rezultat socijalizacijskih procesa, u kojima generacija koja je uspostavila doživljaj kolektivne tragedije prenosi na sljedeći naraštaj

emocionalno zasićene narative, koji mogu služiti kao identifikacijske odrednice i perceptivni filteri u političkom prosuđivanju i odlučivanju. Upozorava kako nakon ratova suprotstavljene strane nerijetko uspostavljaju oprečne i međusobno optužujuće interpretacije nasilne prošlosti, pri čemu se u odgovarajućim okolnostima stari sukobi prenose na nove naraštaje i postaju osnova za nove političke antagonizme. Analiza na osnovi rezultata nekoliko istraživanja, pokazala je kako se kod mladih u Hrvatskoj trauma i rascjep na NOB i NDH pripadnost iz Drugoga svjetskog rata reproducirala u percepciji prošlosti vrijednostima koje nositelji takvih biografija zastupaju i svojim političkim preferencijama. Ustanovljeno je kako se s vremenom smanjivao broj mladih koji su se identificirali s biografijama zaraćenih strana i povećavao broj onih koji su svoje obitelji svrstavali izvan sukoba, što sugerira potiskivanje prošlosti. No oni koji ostaju povezani s političkim naslijeđem svojih predaka i dalje su suprotstavljeni nizom ideoloških i političkih indikatora, slično kao i ostatak populacije, što ih i dalje čini podložnima zazivanju utvara prošlosti od strane političkih elita i drugih aktera.

U sljedeća dva priloga, koja primarno govore o nogometnim navijačima kao specifičnoj skupini mladih, također se provlači i tema odnosa mladih prema povijesti. **Dražen Lalić** u tekstu *Nogometni navijači kao ekstremni desničari u Hrvatskoj od 2012. do 2014.*

pozornost posvećuje pojavi nasilja pripadnika navijačkih skupina i drugih nogometnih navijača u današnjoj Hrvatskoj, u kojemu su izražene ekstremno desničarske poruke i ideologije te uvjetovanosti takvoga nasilja, u koje se zbog vezanosti za navijačku subkulturu i nogomet kao najpopularniji sport najviše uključuju mladi. Nakon razmatranja naznačenih fenomena, autor zaključuje kako se verbalnim nasiljem nogometnih navijača kod nas učestalo izražavaju ekstremno desničarske poruke i ideologije, što ne samo da slabi demokratski potencijal, nego i snaži autoritarni potencijal u nemalom dijelu mladoga naraštaja, te da je prisutnost takvih poruka i ideologija u vrijednosnom sustavu i ponašanju članova navijačkih skupina i drugih navijača raznovrsno uvjetovan i međupovezan fenomen: od kolektivnoga subkulturnog otpora putem rituala, preko utjecaja već dugo poremećenih odnosa u nogometu kod nas, pa do posljedica teške i svekolike društvene krize. **Benjamin Perasović** u radu *Subkultura, pokret ili (neo)pleme? O teorijskim implikacijama novog istraživanja nogometnih navijača* analizira tri temeljna pojma koja se mogu koristiti u istraživanju suvremenih navijačkih aktera. Na osnovi dosadašnjih istraživačkih nalaza i spoznaja, pokazuje kako je moguć govor o subkulturi nogometnih navijača koja je povezana sa socijalnom strukturom društva, premda nije apsolutno determinirana svojim klasnim kontekstom, kao i o

navijačkom plemenu, pri čemu se uočavaju novi oblici društvenosti suvremenog procesa tribalizacije, te o društvenom pokretu kada se promatra navijačko pleme u akciji, gdje na globalnoj i lokalnoj razini postoji pokret protiv modernog nogometa, odnosno nogometnog establishmenta. Oslanjajući se na istraživačke nalaze o navijačkoj skupini Torcida, autor zaključuje kako stereotipi o navijačima kao nasilnim ekstremnim desničarima nisu održivi, pa iako takve tendencije postoje, smatra da jedan dio navijačkih ekspresija može biti tako nazvan tek kada je istrgnut iz puno složenijeg i dubljeg konteksta. Štoviše, nogometni navijači nisu akteri koji su nositelji isključivo autoritarnih, ksenofobnih i nasilnih obrazaca ponašanja, jer neki od njih sudjeluju u inicijativama protiv korupcije, bahatosti i nedemokratskih principa vladanja, što ukazuje na njihov demokratski potencijal.

Sljedeća dva priloga bave se relacijom medija i mladih. **Gordana Vilović** u tekstu *(Ne)zastupljenost tema o mladima u izbornoj kampanji za Europski parlament 2014.: analiza sadržaja nacionalnih dnevnih novina* polazi od stava da je izborna kampanja za Europski parlament 2014. godine u Hrvatskoj bila siromašna argumentiranim raspravama o životnim pitanjima relevantnima za građane Hrvatske, opterećena ideološkim pitanjima iz prošlosti, bezidejna i gotovo prešućena u vodećim nacionalnim novinama. Analiza sadržaja tih novi-

na pokazala je kako su pitanja mladih i njihove budućnosti, posebice za pošljavanje, bila potpuno zanemarena u, ionako rijetkim, nastupima svih sudionika koji su se natjecali za naklonost birača na izborima za Europski parlament. Nevidljivost mladih u toj kampanji narušena je tek senzacionalističkim i površnim praćenjem kandidature jednoga gimnazijalca na listi jedne stranke, odnosno taj slučaj nije iskorišten kao poticaj za seriozno pisanje o mladima i njihovoj ulozi u demokratizaciji društva. **Nada Zgrabljić Rotar** u radu *Neprofitni mediji kao demokratska snaga mladih* polazi od toga da nove komunikacijske tehnologije i internet unapređuju dostupnost medija i omogućuju razne inovativne oblike interakcije s tradicionalnim i novim medijima. Otuda se kao doprinos mladih demokraciji može promatrati i njihovo aktivno sudjelovanje u stvaranju medijskih sadržaja, tim prije jer su mlade generacije medijskih korisnika tehnološki pismene pa su im nove tehnologije izazovi za istraživanje mogućih potencijala javne komunikacije. U okviru sustava vlastitih svjetonazora, ideja, vrijednosti i očekivanja mladi mogu u neprofitnim medijima naći prostor za realizaciju i kritičko djelovanje prema zajednici koja ih često marginalizira. Ti mediji daju glas onim pripadnicima društva koji ga u etabliranim medijima u pravilu nemaju, zbog čega su zanimljiva platforma za predstavljanje mogućnosti, snage i neotkrivenih ideja koje mladi mogu

ponuditi i kojima mogu obogatiti društvo na putu u demokraciju.

Posljednja dva priloga usmjerena su na propitivanje djelovanja tijela vlasti u cilju ostvarivanja dobrobiti mladih. **Berto Šalaj** u tekstu *Novi kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja u hrvatskim školama: početak ozbiljnog rada na razvoju demokratske političke kulture mladih ili smokvin list Ministarstva?* analizira okolnosti i moguće dosege implementacije novog programa građanskog odgoja i obrazovanja u školskoj godini 2014./2015. u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj. Autor najprije ukratko eksplicira važnost građanskog odgoja i obrazovanja za suvremena demokratska društva, pri čemu se pozornost najviše posvećuje vezi između građanskog odgoja i obrazovanja, demokratske političke kulture i kvalitetne demokracije, a potom se fokusira na komparaciju programa građanskog odgoja i obrazovanja koji se implementira u hrvatskim školama s programima u drugim europskim zemljama, analitički obuhvaćajući tri dimenzije: koncepte, modele i tipove građanskog odgoja. Minuciozna analiza pokazala je kako aktualni program građanskog odgoja i obrazovanja u hrvatskim školama ne predstavlja ozbiljan i sustavan početak rada na razvoju demokratske političke kulture mladih, jer iz perspektive razvoja aktivnoga građanstva nije funkcionalan, kao što i u praksi nije provediv. Tako Hrvatska za sada ostaje jedna od rijetkih europskih država u kojoj gra-

đanski odgoj i obrazovanje nije na sustavan način institucionaliziran i implementiran u osnovnim i srednjim školama. U posljednjem prilogu, nazvanom *Politika za mlade u Hrvatskoj – anatomija jedne javne politike*, **Marko Kovačić** polazi od toga da je uloga države stvoriti poticajno okruženje, kako bi se mladi mogli razvijati i postati što aktivniji i informiraniji građani, odnosno ostvariti preduvjete za zdrav i poticajan razvoj te internalizaciju socijalnih normi. Autor razmatra strukturu i aktere politike za mlade u Hrvatskoj, odnosno analizira zakonska i podzakonska rješenja vezana uz politiku za mlade, kao i utjecaj i ekspertizu aktera. Ustvrdio je kako Hrvatska ima politike za mlade koje su usmjerene prema jasno definiranoj populaciji i koje teže rješavanju stvarnih problema. Premda postoji stanovita diskrepancija između državnih i nedržavnih aktera u kompetencijama vezanim za kreiranje politika za mlade u Hrvatskoj, ta politika ispunjava minimalne preduvjete kvalitete, responzivnosti, djelotvornosti i ade-

kvatnosti i sukladna je suvremenim europskim rješenjima.

Nije neutemeljena konstatacija da u većini prikazanih radova prevladavaju zabrinjavajući tonovi, ali su zamjetni i oni koji su ohrabrujući. Uz to treba reći da iako je u prilogima obuhvaćeno više tema i problema, i organizatori i autori, sudionici znanstvenog skupa, svjesni su činjenice kako postoje i drugi aspekti relevantni za razumijevanje demokratskog razvoja hrvatskog društva i uloge mlade generacije u tom procesu. Zbog toga se planira nastavak ovakvog oblika suradnje i u sljedećim godinama, kako bi se učvrstile pretpostavke za tematsko proširivanje i za kontinuirano znanstveno promišljanje problema i potencijala mladih u hrvatskome društvu, s nadom da će se promjene odvijati u smjeru rasta demokratskih kapaciteta i mladih i cijeloga društva.

Vlasta Ilišin
Anja Gvozdanović
Dunja Potočnik

Smiljana Leinert Novosel: *Komunikacijski kompas*, Zagreb: Plejada, 2015., 207. str.

Riječ je o drugom, proširenom izdanju objavljene znanstveno-popularne knjige *Komunikacijski kompas*. Knjiga ima 21 poglavlje u kojem na koncizan i vrlo pristupačan, ali znanstveno utemeljen i uvjerljiv način, autori-

ca skreće pozornost na važnost komunikacije za oblikovanje odnosa među ljudima i ostvarenje željenih ciljeva, objašnjava osnovne pojmove i načela komunikacijskih znanosti, ukazuje na glavne značajke uspješne

komunikacije te daje mnoštvo korisnih uputa za uspješno komuniciranje u različitim životnim situacijama. Važna je značajka ove knjige, po čemu se bitno razlikuje od većeg dijela tematski usporedive znanstvene i stručne literature, da o komunikaciji piše na vrlo komunikativan način, a da pritom ne upada u zamku trivijalnosti koja je svojstvena većini „self-help“ i sličnih popularno-znanstvenih publikacija. Iako se na mnogim mjestima referira na znanstvenu literaturu i služi se znanstvenom terminologijom, nužnom za razumijevanje određenih komunikacijskih načela i situacija, jasnim i konciznim objašnjenjima te mnoštvom primjera iz svakodnevnih životnih situacija, autorica uspijeva znanstvene spoznaje približiti i čitatelju nenaviklom na praćenje stručne i znanstvene literature. Uz to valja naglasiti da je knjiga vrlo pregledno i logično strukturirana te napisana zanimljivim i poticajnim stilom, koji navodi čitatelja na aktivno čitanje i razmišljanje o onome što je pročitano. Knjiga je namijenjena svima koji žele postići višu razinu komunikacijske kompetencije u privatnom i poslovnom okruženju ili u bilo kojem području društvenog života. U tom smislu, *Komunikacijski kompasi* ima veliki krug mogućih korisnika, od političkih i ostalih društvenih aktera, stručnjaka širokog spektra djelatnosti te nastavnika i studenata različitog usmjerenja, do pripadnika najšire javnosti. Sadržaj je knjige logično i sustavno strukturiran, glavne

poruke su jasne i razumljive te potkrijepljene brojnim zanimljivim primjerima. Zaključak je konzistentno izveden iz prije izloženih stajališta. Djelo je napisano sjajnim stilom koji uspješno balansira između znanstvene preciznosti i jezične jednostavnosti, koja i slabije upućenom čitatelju omogućava lako praćenje i potpuno razumijevanje sadržaja. Znanstvena terminologija koja se koristi u ovoj knjizi u skladu je s međunarodno prihvaćenim znanstvenim pojmovima te udovoljava jezičnim standardima hrvatskog jezika. Kako sadržajem, tako i stilom, knjiga u potpunosti udovoljava postavljenom cilju – upoznavanju stručne i šire javnosti s potrebom stjecanja komunikacijskih vještina kao važnog preduvjeta za uspješnu prilagodbu različitim životnim situacijama. Stoga nemam važnijih kritičkih primjedbi koje bih uputila autorici knjige. Drugo, prošireno izdanje ove knjige imalo je za cilj, uz realizaciju zahtjeva „tehničke naravi“ (najmanje 30% novog sadržaja) ponuditi čitateljima nove teme analizirane iz komunikacijske perspektive, a s kojima se svakodnevno susrećemo u poslovnom i privatnom okruženju ili u javnoj sferi. Dosljedno karakteru knjige i u novim se dijelovima teksta kombiniraju znanstvene spoznaje i praktična komunikacijska rješenja. Stoga je sadržaj obogaćen komunikacijskom analizom i preporukama vezanim uz poslovne susrete, najčešće životne situacije te posebice značajnom temom - komuniciranjem u sve

složenijim konfliktnim situacijama u svakodnevnom životu, na poslu ili u političkom životu. Ovdje se čitatelje upoznaje s odgovorom na pitanje što je uopće sukob, mora li on biti uopće negativan, kako on ustvari nastaje – kroz koje faze ga možemo prepoznati, postoje li konstruktivne metode njegovog rješavanja te koja su to komunikacijska pravila u primjeni takvog načina rješavanja konflikta i, također važno, koji su to širi učinci rješavanja sukoba na spomenuti način. Koristeći najnovije spoznaje iz svjetske literature, prvenstveno kroz „komunikacijsku prizmu“, knjiga na jednostavan i znanstveno utemeljen način daje odgovore o tome kako prepoznati konflikt, znati se nositi s njime i doći do rješenja koje zadovoljava uključene strane. I to jednostavno, razumljivo i široko primjenjivo, uz mnoštvo savjeta i preporuka. Time ovo izdanje knjige zaokružuje komunikacijsku analizu ključnih tema iz svakodnevnog života, pružajući optimalnu kombinaciju teorijskih spoznaja i praktičnih komunikacijskih preporuka za sve koji se nađu pred izazovima i većim problemima u obitelji, poslu ili javnoj djelatnosti. Kako interes za komunikaciju neprestano raste, ugodna je spoznaja da su i nova poglavlja, inicirana od strane čitate-

lja, potaknuta svakodnevnim društvenim problemima i događanjima, počesto sukobima kojima svjedočimo osobno ili kroz medije, kao i potrebom da se stvari bolje razumiju te na što jednostavniji i učinkovitiji način na vrijeme započne s rješavanjem konfliktnih situacija. To svjedoči o tome da ljudi sve više shvaćaju kako je uspješno komuniciranje jedina prava mogućnost rješavanja svih problema. Zato žele o komunikaciji znati što više. Ovo, drugo, prošireno izdanje *Komunikacijskog kompasa* može im u tome pomoći jer interes za komunikaciju istodobno pokazuje da živimo u svijetu sve konfliktnijih odnosa, nerazumijevanja, isključivosti, netolerancije i sukoba u kojemu je ljudima doista sve češće potreban „kompas“.

U knjizi *Komunikacijski kompas* dr. sc. Leinert Novosel promovira kulturu međuljudske i društvene komunikacije te upućuje na mogućnosti stjecanja komunikacijskih kompetencija. S obzirom na to da je uspješna komunikacija jedan od bitnih preduvjeta dobrih međuljudskih odnosa i funkcioniranja društva u cjelini, smatram da knjiga ima velik društveni značaj.

Iz recenzije
prof. dr. sc. Vesne Lamza Posavec

LJETNA ŠKOLA
za studente i mlade novinare
„Informacijska tehnologija i mediji“
Zadar, 26. 8. 2016. – 31. 8. 2016.

PROGRAM

Ljetna škola u Zadru Informacijska tehnologija i novinarstvo

UVODNE NAPOMENE

Informacijska tehnologija promijenila je tradicionalne medije u organizacijskom, sadržajnom i ekonomskom smislu. Procesi medijske prakse i prakse u odnosima s javnošću posredstvom novih komunikacijskih tehnologija svakim su danom sve složeniji. Nove komunikacijske platforme i konvergencija medija oblikuju medijski okoliš i medijsku publiku, a pred medijske profesionalce postavljaju se stalno novi zahtjevi i izazovi. Da bi mogli pratiti brze promjene, medijskim stručnjacima, novinarima, glasnogovornicima i zaposlenicima u službama za odnose s javnošću, potrebna je kontinuirana multidisciplinarna naobrazba koja će biti fokusirana na nove uvjete javne komunikacije koje nameće informacijska tehnologija.

- Cilj škole je da polaznicima omogući uvid u nova znanja i vještine koja će ih osposobiti za snalaženje u novim okolnostima masovne komunikacije i konvergiranih medija.
- Cilj je također da s naglaskom na utjecaj informacijske tehnologije na medije i novinarsku profesiju predavanja i radionice u školi budu pokazatelj za praktično djelovanje u medijima i u odnosima s javnošću kao nadopuna u deficitnim područjima redovitih akademskih i visokoškolskih programa.

METODE RADA ŠKOLE

Škola će održavati zadnji tjedan kolovoza, od petka 26. do srijede 31. kolovoza 2016. Ukupno je 5 radnih dana u kojima će se održavati nastava i radionice od 8:30 do 15 sati. Nakon toga polaznici su slobodni. Predavanja će biti u prijepodnevnom satima a radionice svaki dan nakon 12 sati, odnosno nakon 13:30. Predviđeno je ukupno 15 predavanja i 9 radionica. Predavanja će održavati profesori Zagrebačkog sveučilišta, Sveučilišta u Mariboru i Sveučilišta u Ljubljani. Radionice će voditi

profesori, asistenti i novinari Nove TV i HRT-a. Nastava i radionice posvetit će posebnu pozornost stjecanju novih znanja i novih vještina iz područja digitalne kulture, fotografije i multimedije u medijskoj praksi. Ciljevi škole će se ostvariti razmjenom profesionalnih i stručnih iskustava interaktivnoj komunikaciji polaznika i nastavnika.

SADRŽAJI

U školi će biti zastupljeni sadržaji koji mogu zadovoljiti interese različitih profila polaznika. Ti će sadržaji prikazati najnovije načine i metode rada sa studentima informacijsko-komunikacijskog usmjerenja te će na popularan način upoznati polaznike s najnovijim znanstvenim istraživanjima i rezultatima koji imaju utjecaj na digitalnu kulturu U školi će se govoriti o sljedećim temama:

1. on-line novinarstvo i o promjene koje su nastale u masovnim medijima pod utjecajem interneta, konvergenciji medija i novim platformama;
2. digitalizaciji baštine i medijima kao dijelu hrvatske baštine;
3. novi alati koje informacijska i tele tehnologija omogućuje novinarima, primjerice strojno prevođenje, pretraživanje i vrednovanje informacija, mobilno novinarstvo;
4. uloga društvenih mreža u novinarstvu, ovisnosti o internetu, kulturološki aspekti i osviještenost za korištenje interneta, medijska pismenost u vremenu informacijske tehnologije.
5. Radionice: praktično će se u radionicama prikazati strojno prevođenje kao alat u suvremenom novinarstvu, obrada slike i zvuka za novu novinarsku praksu, viralno novinarstvo, multimedijalna proizvodnja vijesti na radiju, tehnologija u suvremenom televizijskom novinarstvu, analiza on line društvenih mreža s Node XL.

SMJEŠTAJ POLAZNIKA I KOTIZACIJA

Polaznici financiraju školu kroz kotizaciju. U kotizaciju ulaze: smještaj, izlet na Kornate ili na ušće Zrmanje, zajednička svečana dalmatinska večera u okolici Zadra, osvježenje u pauzama nastave. Smještaj za polaznike predviđen je po popularnim cijenama u Studentskom domu u Kampusu Sveučilišta u Zadru gdje se održava i nastava. Kampus se nalazi na Jazinama, desetak minuta od poluotoka i centra grada te u neposrednoj blizini trgovačkog centra Relja gdje je tržnica, prodavaonice, kafići i brojni drugi sadržaji. Studenti su smješteni u dvokrevetnim sobama s mogućnošću korištenja čajne kuhinje.

Međunarodni naučni časopis *Medijski dijalozi* iz Crne Gore
i ove godine objavljuje

NATJEČAJ “DIALOGOS” 2015.

za najbolju knjigu iz područja medija u 2015. godini

Nagrada „**Dialogos**“ ustanovljava se u cilju promocije, podrške i razvoja medijske kulture i teorije medija.

Uvjeti natječaja

- Nagrada „Dijalogos“ dodjeljuje se autoru ili grupi autora za najbolju knjigu u regiji (države bivše Jugoslavije) u području istraživanja kulture i teorije medija, koja je objavljena u 2015. godini;
- Uz četiri (4) primjerka knjige dostaviti i podatke o autoru/autorima (kratka biografija, poštanska i/ili e-mail adresa, broj telefona).

Razmatranje dostavljenih radova kao i izbor najboljeg rada obaviti će članovi međunarodnog povjerenstva koje će imenovati uredništvo međunarodnog znanstvenog časopisa *Medijski dijalozi* nakon zatvaranja natječaja.

Rezultati natječaja s obrazloženjem biće objavljeni na web stranici časopisa *Medijski dijalozi* i u medijima.

Nagrada „Dialogos“ se sastoji od Plakete i novčanog iznosa.

Svečana dodjela nagrade bit će u Podgorici.

Radovi za natječaj s potrebnom dokumentacijom podnose se u **četiri primjerka** neposredno ili poštom na adresu: **ul Studentska bb. L8-16, 81000 - Podgorica** sa naznakom **Konkurs za nagradu “DIALOGOS “ 2015** najkasnije do 31. 03. 2016. godine.

Pristigli radovi se ne vraćaju.